

วัด : พื้นที่สร้างสุขของชุมชนในสังคมไทย*

Wat : Area of Building Happiness of Community in Thai Society

พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม¹, พระใบฎีกานรินทร์ สีลเตโช², โสวิทย์ บำรุงภักดิ์³,
พระอ๋อน มหิตธิโก⁴, และ พระแสงจันทร์ ฐิตสาโร⁵

Phramahajaising Siridhammo¹, Phrabaidkanarin Silatecho², Sowit Bamrungphak³,
Phraaon Mahitthiko⁴, and Phrasaengchan Thitasaro⁵

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด^{1,2,3}

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus^{1,2,3}

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³

Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University³

Email : Jaising.1987.siri@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอวัดในฐานะเป็นพื้นที่สร้างสุขของชุมชน จากการศึกษาพบว่าวัดมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับชาวพุทธในสังคมไทย แต่ในปัจจุบันมีวัดหลายแห่งยังขาดการบริหารจัดการที่ดีมีระเบียบหลายด้าน เช่น ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ภูมิทัศน์ เป็นต้นเพื่อเป็นการปรับวัดให้เป็นพื้นที่สร้างสุขของชุมชนได้ตลอดไป จึงได้นำเสนอหลักการและแนวคิด 2 ประการ คือ 1) หลัก ส5 (5 ส) ประกอบด้วย(1) การจัดการระบบระเบียบวัดใหม่ (2) ความสะอาด (3) ความสะอาด (4) เพิ่มประสิทธิภาพ และ (5) ความมีวินัย และ 2) แนวคิดเรื่องการยอมรับความจริงที่เป็นอยู่ของวัดในปัจจุบัน กับหลักการเรื่องอวาสาสัปปายะ ซึ่งการสร้างวัดที่ดีจะต้องกำหนดพื้นที่ให้วัดสะอาด มีต้นไม้ สวนหญ้าตลอดจนเป็นสถานที่น่าพักผ่อนอ่อนใจสำหรับบุคคลในชุมชน และทำให้ผู้เข้าวัดเกิดความรู้สึกเย็นกายสบายใจจะเป็นการเพิ่มพื้นที่สร้างสุขให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนและสังคมไทยต่อไป

คำสำคัญ : วัด; พื้นที่สร้างสุข; ชุมชน; สังคมไทย

* Received February 9, 2021; Revised June 7, 2021; Accepted June 9, 2021

ABSTRACT

This article aims to present the temple as a place to create happiness for the community. Studies have shown that temples are important and necessary for Buddhists in Thai society. But at present, there are many temples that still lack good management and have many rules such as religious places, religious objects, landscapes, etc., in order to adjust the temple to be the happiness of the community forever. Therefore, two principles and concepts have been presented : 1) principle S5 (5S) consists of (1) new measurement system management, (2) convenience, (3) cleanliness, (4) increase efficiency and (5) availability of discipline and 2) the concept of accepting the reality of the temple today with the principle of Avasasappaya(the temple of happiness). In order to build a good temple, the area of the temple must be clean, with trees, gardens, as well as a place to relax for people in the community. and make the temple attendees feel cool and comfortable, which will increase the area to create happiness for the community and Thai society in the future.

Keywords : Wat; Area of Building Happiness; Community; Thai Society

1. บทนำ

วัดมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย ในฐานะเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นสถานที่ทำบุญ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้านและชุมชนนั้นๆ ในกาลต่อมาวัดได้กลายเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างเห็นได้ชัด จากประวัติศาสตร์พุทธศาสนาพบว่าประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ เป็นที่ตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาเป็นเวลานาน คำสอนของพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปทุกภูมิภาคของประเทศและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คน จนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมประติมากรรม จิตรกรรม และวรรณกรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา จนกลายมาเป็นสมบัติของชาติให้พุทธศาสนิกชนได้เกิดความภาคภูมิใจ

นอกจากนี้วัดได้กลายเป็นสถานที่สร้างความสัมพันธ์ของการมีชีวิต การใช้ชีวิตและการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชนไปโดยปริยาย เป็นแหล่งเรียนรู้ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อีกประการที่สังเกตเห็นได้ชัดคือวัดได้แสดงบทบาทในการอบรมสั่งสอนศีลธรรมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พัฒนากล่อมเกลาจิตใจ สร้างทัศนคติและค่านิยมที่ดีแก่คนในชุมชนนั้นๆ ให้เป็นพลเมืองที่ดีตลอดมา วัดเป็นสถานที่อบรมบ่มนิสัยให้ผู้คน

ประพัตติปฏิบัติชอบ สามารถควบคุม กาย วาจา และใจให้ตั้งมั่นอยู่เสมอ จากชนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งสืบเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลาช้านาน เพราะวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือและความร่วมมือเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม เป็นบ้านหล่อหลอมวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ ซึ่งนับได้ว่า วัดเป็นสถานที่ทำประโยชน์แก่สังคมเป็นอย่างมาก (ฐิติพร สละสม, 2553 : 13)

แต่ในปัจจุบันนี้บทบาทของวัดและพระสงฆ์เริ่มสูญหายไป อาจจะเป็นเนื่องมาจากความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทยประมาณ 70-80 ปีที่ผ่านมา โดยเริ่มจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท อย่างไรก็ตามวัดและพระสงฆ์ก็ยังคงมีความสำคัญและจำเป็นต่อวิถีชุมชนอยู่มาก เมื่อหน่วยงานภาครัฐ คณะสงฆ์และทุกภาคส่วนได้เล็งเห็นความสำคัญ ความจำเป็นและควมมีคุณค่าของพระพุทธศาสนา จึงได้ร่วมมือกันดำเนินการโครงการที่เรียกว่า วัด ประชา รัฐ สร้างสุข ดังนั้น บทบาทความนี้จึงเน้นการศึกษาวัดในฐานะเป็นพื้นที่สร้างความสุขของชุมชนในสังคมไทย โดยนำเสนอแนวคิด หลักการและยกกรณีตัวอย่างประกอบเพื่อสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจร่วมกันโดยที่วัดยังเป็นแหล่งและพื้นที่สร้างความสุขของคนไทยตลอดไป

2. บทบาทหน้าที่ของวัดในสังคมไทย

บทบาทหน้าที่ของวัดในที่นี้ หมายถึงการได้ทำหน้าที่ซึ่งถือว่าเป็นภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล โดยพิจารณาถึงประชาชนคนไทยกว่าร้อยละ 95 เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี พระมหากษัตริย์ไทยได้อาราธนาพระภิกษุเถรวาท เชื้อสายลังกาจากเมืองนครศรีธรรมราช มาเป็นแบบอย่างปรับปรุงการพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์และเหมาะสมกับลักษณะของคนไทย จนกลายเป็นศาสนาประจำชาติ และได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับพระสงฆ์ลังกาอีกหลายครั้งในสมัยต่อมา จนพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เจริญมั่นคงอยู่ในประเทศไทยและเป็นรากฐานของ วัฒนธรรมไทยแทบทุกด้านมาจนทุกวันนี้(พระวีระศักดิ์ ชยธมโม, 2558 : 98-114)

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีวัดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากต่อเด็กเยาวชนชาย กล่าวคือวัดเป็นที่พำนักอาศัยศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อเป็นศาสนทายาทสืบต่ออายุพระศาสนาของเด็กเยาวชนชายผู้ได้บวชเป็นพระภิกษุสามเณร เมื่อศึกษาและพิจารณาในทางสังคมจากอดีตที่ผ่านมาแล้วจะพบว่าวัดในพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย หรือชุมชนพุทธไทยเป็นอย่างมาก เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติ เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเป็นอยู่ดีและการที่จะพัฒนาตน ช่วยให้ความเจริญตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย เกื้อหนุนสิ่งที่เป็นสถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบายเหมาะสมเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสติปัญญา สามารถดำเนินงานหรือการจัดการ กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ และเป็นสถานที่ในการเผยแผ่คำสอนแห่งพระพุทธศาสนาได้อย่างแพร่หลาย(พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร), 2558 : 132-143)

บทบาทหน้าที่ของวัดที่มีต่อสังคมไทย

- 1) วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น
- 2) วัดเป็นสถานที่ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรี มารับความรู้ด้วยการฟังธรรมเทศนา
- 3) วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วยทั่วไป
- 4) วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษา เล่าเรียน ตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
- 5) วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง เช่น วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี ได้สร้างศาลาเอาไว้กว้างขวางใหญ่โตเพื่อการนี้โดยเฉพาะ
- 6) วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่ทางวัดได้จัดสถานที่ต่างๆ ในบริเวณวัดเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น
- 7) วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อกองพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ ฯลฯ และยังเป็นสถานที่พบปะของคนหนุ่มสาวด้วย
- 8) วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม
- 9) วัดเป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน
- 10) วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา
- 11) วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน
- 12) วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ(กิริติ ศรีวิเชียร, 2564)

บทบาทหน้าที่ของวัดตามที่กล่าวมา จึงทำให้วัดเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางจิตใจของชาวบ้าน และศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม และเป็นส่วนประกอบที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนแต่ละระดับ แต่ละท้องถิ่น จนกระทั่งเมื่อได้สร้างหมู่บ้านเล็กๆ ขึ้นใหม่ก็ต้องสร้างวัดขึ้นมาด้วยนับว่าวิถีชีวิตของคนไทย ได้ผูกพันอยู่กับวัดอย่างแน่นแฟ้นโดยแท้จริง

3. สภาพของวัดในสังคมไทยปัจจุบัน

หากกล่าวถึงสภาพหรือสถานการณ์ของวัดที่เป็นไปในสังคมไทยปัจจุบัน สามารถศึกษาได้จากบทความของสามารถ มั่งสิ่งที่น่าสนใจในประเด็นพลวัตทางสังคมของไทย ที่เผยแพร่ในวันที่ 13 เมษายน 2563 ผ่านหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ฉบับรายวัน ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากพระราชธรรมปฏิญาณ (พยอม กัลยาโณ) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ที่ได้พูดว่า “ถ้าจีนปล่อยให้ไปอย่างนี้จะทำให้วัดร้าง คนเห็นทางศีลธรรม แต่จะไปติดคุกติดตะราง ก่อให้เกิดอาชญากรรมเพิ่มขึ้น เรียกว่าวัดกำลังจะร้างตระรางกำลังเจริญ ตรงนี้ก็น่าเป็นห่วง ถ้ามนุษย์ไปผลิตเพลินหลงไหลแต่วัตถุ ไม่คิดเรื่องจิตวิญญาณกันบ้าง ก็คงจะอยู่กันลำบาก ปัญหาอาชญากรรมจะมีมากขึ้น ลัทธิโมฆะมากขึ้น ใจแตก ชู้สาวมากขึ้น” (พระพยอม กัลยาโณ, 2562) สะท้อนสังคมกำลังเสื่อม โดยผู้เขียนบทความได้นำเสนอว่า เมื่อสัปดาห์ที่ผ่านมาได้ฟังอาจารย์พยอม ท่านพูดถึงสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน มีประโยชน์หนึ่งที่ฟังแล้วสะท้อนถึงความเสื่อมของสังคมไทยได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม คือ วัดกำลังจะร้าง ตะรางกำลังเจริญ โดยมีการอธิบายและขยายความว่า ในปัจจุบันได้มีผู้เข้ามาบวชและอยู่ไม่นานมีน้อยลง จะมีบวชก็เพียงระยะสั้นๆ 7 วัน 15 วัน จึงทำให้วัดแต่ละวัดมีพระสงฆ์อยู่ประจำน้อยลง แต่เรือนจำหรือคุกตะรางกลับมีนักโทษอยู่อย่างแออัดจนไม่มีที่ให้นอน ทั้งนี้ด้วยเหตุปัจจัยทางสังคมต่อไปนี้

1. ในอดีตการศึกษาไทย วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา ดังนั้นเด็กชายไทยเมื่อโตขึ้น พ่อแม่จะนำไปฝากให้อยู่วัดเพื่อศึกษาเล่าเรียน โดยมีพระภิกษุเป็นผู้สอนวิชาที่พระสอนได้ เช่น ภาษาไทย เลข และรหัสต่างๆ และที่สำคัญซึ่งเด็กได้รับจากการอยู่อย่างแออัด ได้รับการอบรมทางด้านศีลธรรม ปลุกฝังอุปนิสัยให้เป็นคนดี มีคุณค่าต่อสังคม เด็กเหล่านี้ส่วนหนึ่งบวชเป็นสามเณร เมื่อมีอายุมากพอที่จะถือศีลและปฏิบัติธรรมได้โดยที่ไม่เป็นภาระของพระภิกษุ ทั้งที่สามารถปฏิบัติรับใช้พระภิกษุได้ โดยที่ไม่ขัดต่อพุทธานุญาตด้วย และสามเณรเหล่านี้เองเป็นทายาทสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการอุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ และรับภาระในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์

2. แต่ในปัจจุบัน วัดมิได้เป็นศูนย์กลางการศึกษาเช่นในอดีต เนื่องจากการศึกษาของประเทศไทยได้เจริญขึ้น และมีการแยกตัวออกจากวัด จึงทำให้เด็กไทยห่างจากวัดโดยปริยาย จะเข้าวัดบ้างก็ต่อเมื่อมีความจำเป็น เช่น ทำบุญตามประเพณีในเทศกาลต่างๆ หรือเนื่องในวันเกิดของตนเอง ของบุพการี เป็นต้น ประกอบกับโลกมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น ผู้จะสนใจศึกษาค้นคว้าคำสอนของศาสนาไม่จำเป็นต้องเข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรม โดยเฉพาะจากนักเทศน์โดยการอ่านคัมภีร์ให้ฟัง เพราะคัมภีร์คือพระไตรปิฎก หาได้จากเว็บไซต์ต่างๆ ได้อย่างง่ายดาย ดังนั้น พระนักเทศน์ที่นั่งอ่านคัมภีร์ให้ฟังหรือพูดตามคัมภีร์จึงมีผู้สนใจน้อยลง

แต่ในทางกลับกัน พระสงฆ์ฝ่ายอริยวาสีผู้มุ่งเน้นการปฏิบัติด้วยการเจริญสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน และมีความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยยังได้รับความสนใจจากประชาชน โดยเฉพาะคน

รุ่นใหม่ เนื่องจากการสอนที่มุ่งเน้นการปฏิบัติฝึกหัดจิตใจให้ใฝ่ความดีมีคุณธรรม ทั้งนำมาแก้ไขปัญหาชีวิตได้จริง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือพระป่าสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต หลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงพ่อกัณฑ์ สุขกาโม เป็นต้น ซึ่งมีคนรุ่นใหม่ทั้งไทยและเทศเป็นจำนวนมากได้เข้าไปฟังและฝึกหัดปฏิบัติธรรมในแต่ละวัน

จากเหตุปัจจัย 2 ประการข้างต้น อนุมานได้ว่า ในปัจจุบันคนไทยเข้าวัดเพื่อฟังเทศน์ฟังธรรมน้อยลง และผู้มาบวชน้อยลงจริง ส่วนของสงฆ์ฝ่ายคามวาสีซึ่งเน้นการศึกษาในทางทฤษฎีหรือปริยัติจะมีการฝึกปฏิบัติบ้างก็เพียงครั้งคราว ไม่ยั่งยืนจริงจัง ทั้งไม่เคร่งครัดในวินัยเท่าที่ควรจะเป็น แต่ในส่วนพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสี ซึ่งมุ่งเน้นการปฏิบัติและเคร่งครัดในพระวินัย ยังมีคนเข้าวัด ฟังธรรม และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง

ดังนั้น ถ้าคนไทยซึ่งเป็นพุทธมามกะเป็นส่วนใหญ่ ต้องการให้พระพุทธศาสนายังคงอยู่ในประเทศไทย และก้าวไกลไปจนถึงขั้นเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาของโลก จะต้องศึกษาค้นคว้าคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างจริงจัง และนำไปปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับเพศและภาวะของแต่ละคน รวมไปถึงการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยการบำรุงภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติธรรมอยู่ในกรอบพระธรรมวินัย แต่การที่จะเป็นเช่นนี้ได้ ทางภาครัฐโดยสำนักพุทธฯ จะต้องร่วมมือทางฝ่ายสงฆ์ทำสังคายนาพระธรรมวินัย และกำหนดแนวทางการบริหารองค์กรสงฆ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ รวมไปถึงวัดไทยในต่างประเทศด้วย จะต้องไม่ปล่อยให้เจ้าสำนักต่างๆ ดำเนินการโดยเอกเทศในลักษณะต่างคนต่างทำ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน(สามารถ มั่งสัง, 2563)

สภาพของวัดในอดีตเป็นสถานที่ศึกษาเด็กเยาวชนชายได้บวชเป็นสามเณร เมื่ออายุครบ 20 ปีก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรม ที่สำคัญคือได้เทศนาสั่งสอนเผยแผ่ธรรมตามโอกาส และพระสงฆ์อีกส่วนหนึ่งได้สนใจด้านปฏิบัติเป็นการเฉพาะ จึงได้ปลีกตัวไปสู่สำนักปฏิบัติต่างๆ ตามอัธยาศัยของตน ซึ่งเป็นสำนักที่คนรุ่นใหม่มีความนิยมชมชอบเป็นพิเศษ เพราะเป็นการฝึกปฏิบัติด้วยการพาลงมือทำ ไม่เน้นการบรรยายหรือสาธยายธรรมอะไรมากนัก แต่สภาพของวัดในปัจจุบันกลับพบวัดร้างมีมากขึ้น และข่าวของคนประพฤติดิตศีลธรรมก็มีมากขึ้นเช่นกัน ซึ่งสามารถสรุปลงในคำว่า วัดกำลังจะร้าง คุณตะรางกำลังเจริญ

4. การปรับวัดให้เป็นพื้นที่สร้างสุขตามโครงการ “วัด ประชา รัฐ สร้างสุข”

เมื่อได้มองเห็นวัดทำหน้าที่และแสดงบทบาทต่างๆ ซึ่งได้ทำให้คนในชุมชนมีความสุข มีชีวิตที่ดีงามและอื่นๆ อีกมากตามข้อความที่กล่าวมา และกาลต่อมาได้เห็นวัดมีสภาพที่เปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมแห่งยุคสมัย ซึ่งทำให้ชาวพุทธส่วนใหญ่เริ่มวิตกกังวลกับสภาพของวัดที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จะนิ่งเฉยปล่อยวางให้วัดเป็นไปอย่างเห็นอยู่คงไม่ได้ จึงได้มีคณะหรือบุคคลนำเสนอแนวคิดเรื่องการปรับตัวหรือปรับแนวคิด หลักการหรือแนวทางในการปรับวัดให้เป็นพื้นที่สร้างสุขแก่ชุมชน คือ

1. แนวคิดและหลักการ

การจะปรับวัดให้เป็นพื้นที่สร้างความสุขให้แก่คนในชุมชนได้อย่างมีผลสำเร็จนั้น ในเบื้องต้นผู้จะปรับเปลี่ยนจะต้องมีแนวคิดที่ดีเกี่ยวกับวัดเสียก่อน เพราะเมื่อมีแนวคิดที่ดีต่อวัดแล้วก็จะสามารถกำหนดหลักการในการปรับเปลี่ยนวัดให้เป็นพื้นที่สำหรับสร้างสุขได้ 2 ประการ ได้แก่

1.1 แนวคิดเรื่อง การยอมรับความจริง ที่ปรากฏอยู่

การยอมรับความจริงที่ปรากฏหรือสิ่งที่เป็นอยู่และมีอยู่ตามสภาวะของสิ่งต่างๆ หากกล่าวตามทัศนะทางปรัชญาจะตรงกับคำว่า จิตนิยม (Idealism) ที่เสนอว่าสรรพสิ่งดำรงอยู่เป็นมโนภาพ (Ideas)(เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547 : 93) หากมีใครบางคนกล่าวคำว่า วัด ขึ้นมาก็จะช่วยให้มองเห็นสภาพการณ์หรือข้อเท็จจริง (Fact) ของความเป็นวัด ได้ในทันที ซึ่งคำว่า วัด ก็คือคำเรียกสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมทางศาสนาของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ภายในวัดจะมีกุฏิสำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัยของนักบวชในศาสนาพุทธ ซึ่งก็คือ พระสงฆ์ อีกทั้งยังมีพระธาตุ เจดีย์ พระอุโบสถ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ เมรุ ที่ใช้สำหรับประกอบศาสนพิธีต่างๆ เช่น การเวียนเทียน การสวดมนต์ การทำสมาธิ เป็นต้น วัดโดยส่วนใหญ่นิยมแบ่งเขตภายในวัดออกเป็นสองส่วนคือ พุทธาวาส และสังฆาวาส โดยส่วนพุทธาวาสจะเป็นที่ตั้งของสถูปเจดีย์ อุโบสถ สถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และส่วนสังฆาวาส จะเป็นส่วนกุฏิสงฆ์สำหรับพระภิกษุสงฆ์สามเณรจำพรรษา ข้อความที่กล่าวมาสามารถสื่อให้เห็นมโนภาพหรือ Concept ของวัดได้เป็นอย่างดีในแง่ที่ว่า วัดเป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธผู้ไปทำบุญเท่านั้น แต่ยังไม่สนองตอบความเป็นวัดที่พึงประสงค์ของเด็กเยาวชนและคนในยุคสมัยปัจจุบัน

1.2 หลักการ ส5 (5 ส)

การที่วัดมีสภาพการณ์เป็นอยู่มีอยู่และดำรงอยู่ตามที่ปรากฏให้เห็นเชิงประจักษ์นั้น สิ่งหนึ่งที่พบเห็นจนชินชานสายตาและเกิดความรู้สึกว่า วัดเป็นอย่างนี้หรือ? สิ่งนั้นคือ 1)ความไม่เป็นระเบียบของอาคารสถานที่ ซึ่งประกอบด้วยกุฏิ ศาลา ห้องสุขา อุโบสถ เป็นต้น ล้วนไม่มีแบบแปลนในการก่อสร้าง 2)ความสกปรก คือ วัดมีความสะอาดน้อยไปจนถึงน้อยมาก ซึ่งไม่ก่อให้เกิดความยินดีต่อวัด ต่อพระสงฆ์ สามเณร และต่อพระพุทธศาสนา รวมอื่นๆ อีกมาก

การที่วัดขาดความเป็นระเบียบ ไม่สะอาด และความไม่พร้อมในหลายๆ สิ่งซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะเข้าวัด เมื่อมองเห็นปัญหาดังกล่าว องค์กรบริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย คือ มหาเถรสมาคม ได้มีการประชุมครั้งที่ 2/2561 มติที่ 34/2561 ได้มีมติเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในด้านสาธารณูปการ โดยให้นำ “หลัก ส 5 หรือ 5 ส” ไปเป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาวัดให้กลายเป็น “วัดสวยด้วยความสุข” เพื่อสร้างสุขภาวะทางปัญญาและเพื่อสร้างสังคมแห่งความสุข โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ โดยมุ่งหวังให้คนในชาติมีระเบียบวินัยผ่านการคิดของหลัก ส5 หรือ 5 ส ประกอบด้วย

1. ส1 คือ การลดสิ่งที่ไม่จำเป็น ให้มีความพอดี สมดุล ไม่มากไม่น้อยเกินไป
2. ส2 คือ การจัดสรรสิ่งต่างๆ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อให้หยิบใช้งานได้อย่าง

ทันท่วงที

3. ส3 คือ การดูแลเครื่องมือเครื่องใช้หรือพื้นที่ต่างๆ จนตรวจสอบหาสิ่งผิดปกติได้ง่ายขึ้น
4. ส4 คือ การสร้างกฎเกณฑ์หรือระเบียบปฏิบัติร่วมกัน และปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
5. ส5 คือ การส่งเสริมให้ทุกคนเคารพกฎกติกา โดยสร้างความเข้าใจและชี้แนะให้เห็นถึงประโยชน์ เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข(สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562 : 6) ส5 หรือ 5 ส ทั้ง 5 ประการข้างเป็นเพียงหลักการนำทางให้เกิดความคิด ความรู้ และความเข้าใจให้ผู้สนใจสามารถเปิดความคิดและจินตนาการจนนำไปสู่การปฏิบัติได้ แต่เพื่อเกิดความกระจำงมากขึ้นคู่มือเล่มนี้ได้มีคำอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

ส ที่ 1 หมายถึง สะสางหรือการสะสาง (Organization) คือ การจัดระบบของสิ่งของและระบบงานวัดที่มีอยู่ในปัจจุบันมีอยู่ 4 ข้อ คือ

1. สำรวจสิ่งของที่มีอยู่ในวัด ในแต่ละพื้นที่ที่มีผู้รับผิดชอบ
 2. แยกแยะสิ่งที่จำเป็นและไม่จำเป็น เช่น สิ่งขทาน สิ่งของบริจาคที่ได้รับมาในวัด
 3. สิ่งที่ไม่จำเป็น แต่ยังใช้ได้และมีมากเกินความต้องการ ให้นำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ของวัด
- สิ่งที่ไม่จำเป็นให้นำไปทิ้งให้ถูกต้อง โดยให้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเช่น หลอดไฟ สารเคมี
4. สิ่งของที่จำเป็นแต่ยังใช้ได้ เช่น ไม้กวาด ถังดับเพลิง ให้จัดหาเท่าที่จำเป็น

ส ที่ 2 หมายถึง สะดวกหรือความสะอาด (Neatness) คือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพหรือความรวดเร็วในการทำงานมีอยู่ 4 ข้อ คือ

1. จัดทำแผนผังเพื่อให้สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ มีที่อยู่ที่แน่นอนตายตัว
2. กำหนดที่วางเพื่อไม่ให้ปะปนกัน
3. ทำป้ายชื่อติดไว้ที่ชั้นวางสิ่งของ เพื่อกำหนดพื้นที่ในการจัดเก็บและค้นหา
4. จัดวางตามแผนผัง โดยกำหนดให้สิ่งที่ใช้บ่อยอยู่ใกล้มือหรือด้านหน้า และไกลมือออกไปตามความถี่ของการใช้งาน

ส ที่ 3 หมายถึง สะอาดหรือความสะอาด (Cleaning) เน้นทำความสะอาดพื้นที่วัดโดยรอบทั้งหมด เพื่อตรวจสอบสิ่งผิดปกติ เพราะวัดจะมีความสะอาดเป็นธรรมชาติหรือธรรมดามีอยู่ 4 ข้อ คือ

1. กำหนดผู้รับผิดชอบพื้นที่วัดใน 3 ส่วน คือ (1) เจ้าของพื้นที่ได้แก่เจ้าอาวาส (2) องค์กรที่เข้ามาช่วยพัฒนา (3) ชุมชนที่เข้ามาช่วยพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน
2. ศึกษารายละเอียดของการทำความสะอาด เช่น โบราณสถาน อุโบสถ เป็นต้น
3. กำหนดแผนการทำความสะอาด เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ โรงครัวทุกวัน เป็นต้น

4. ตรวจสอบสิ่งผิดปกติ เช่น พื้นห้องน้ำ สายไฟฟ้า เป็นต้น

ส ที่ 4 หมายถึง สร้างมาตรฐานหรือการสร้างมาตรฐาน (Standardization Ing) เพื่อเป็นการลดความผันแปรของการบริหารจัดการวัดมีอยู่ 4 ข้อ คือ

1. กำหนดมาตรฐานพื้นที่โดยใช้แนวทางของโครงการเบื้องต้น
2. การอบรมด้วยวิทยากรที่มีความรู้ในเรื่อง 5 ส อย่างแท้จริง
3. สามารถติดตามประเมินผล ใช้ระบบประเมินตนเองในการตรวจประเมิน
4. การจูงใจ โดยการให้คำชมเชยหรือมอบรางวัลตามโอกาสอันควร

ส ที่ 5 หมายถึง สร้างวินัยหรือการสร้างวินัย (Training/Discipline) เป็นการรักษามาตรฐานหรือระบบ 5 ส ซึ่ง ส5 เป็น ส แรกที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นก่อน เพราะการมีวินัยจะก่อให้เกิดมาตรฐาน และทำ 5 ส ได้ทุกคน ทุกสถานที่ ทุกเวลา แม้เห็นขยะขึ้นเดียวตกบนถนนก็สามารถก้มลงเก็บทิ้งลงในถังขยะโดยไม่คิดว่า “ธุระไม่ใช่ หรือไม่ใช่บ้านเรา” (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562 : 11-15)

การที่จะปรับวัดให้เป็นพื้นที่สร้างสุขของชุมชนได้นั้น ในเบื้องต้นจะต้องมีแนวคิดเรื่องการยอมรับว่าวัดทั้งหลายในแต่ละชุมชนในปัจจุบัน มีอยู่เป็นอยู่และเป็นไปอย่างที่เราพบเห็นในทุกวันนี้ จะเข้าไปเปลี่ยนแปลงในทันทีทันใดคงเป็นไปได้ มีวิธีเดียวคือใช้หลัก 5 ส หรือ 5 เข้าไปบริหารจัดการ โดยเริ่มที่สะอาดด้วยการจัดระบบของสิ่งของและระบบงานวัดจัดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพหรือความรวดเร็วในการทำงานเน้นทำความสะอาดพื้นที่วัดโดยรอบทั้งหมด เพื่อตรวจสอบสิ่งผิดปกติ เพราะวัดจะมีความสะอาดเป็นธรรมชาติหรือธรรมดา สร้างมาตรฐาน เพื่อเป็นการลดความผันแปรของการบริหารจัดการวัด และสร้างวินัยเพื่อเป็นการรักษามาตรฐาน เพราะการมีวินัยจะก่อให้เกิดมาตรฐานแก่ทุกวันโดยถ้วนหน้า

5. วิเคราะห์พื้นที่กรณีตัวอย่างวัดสร้างสุขของชุมชนในสังคมไทย

สิ่งบ่งบอกถึงความเป็นวัดอย่างชัดเจน ได้แก่ สถานที่ สิ่งปลูกสร้างมีปฏิที่พัสสงฆ์ อุโบสถศาลาการเปรียญ ต้นไม้ป่าไม้ อาณาบริเวณวัด เป็นต้น ซึ่งรวมทั้งหมดเหล่านี้จึงเรียกว่า วัด แต่คำที่อมเอาความเป็นวัดเอาไว้ได้ลึกซึ้งกว่าคือคำว่า อาวาส ดังนั้น ประเด็นสุดท้ายของบทความนี้ผู้เขียนประสงค์วิเคราะห์การสร้างสุขตามหลักอาวาสสี่ปายะ และเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมจึงนำเสนอวัด 2 แห่งเป็นกรณีตัวอย่างวัดสร้างสุขของชุมชนในสังคมไทย มีรายละเอียด ดังนี้

1. การปรับวัดให้เป็นพื้นที่สร้างสุขตามหลักอาวาสสี่ปายะ

คำศัพท์สำคัญที่ควรนำมาสู่การศึกษาในบทความนี้ คือคำว่า อาวาสสี่ปายะ โดยตั้งเป็นคำถามว่าเราจะปรับอาวาสให้เป็นพื้นที่ให้เกิดความรู้สึกสบายตาสบายใจแก่ผู้มาเยือนได้อย่างไร? เพราะ

สภาพที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับอาคารและสถานที่ของวัดส่วนใหญ่ (ในประเทศไทย) มีสภาพทางพื้นที่ ได้แก่ กุฏิ ศาลาการเปรียญ (อาคารที่อยู่อาศัยหรือที่พัก) อุโบสถหรือพระอุโบสถ (ศาสนสถาน) ธาตุเจดีย์ (ศาสนวัตถุ) รวมทั้งห้องสุขา โรงครัว และอื่นๆ ไม่มีความเป็นระเบียบ การสร้างไม่แบ่งส่วนของพุทธาวาส สังฆาวาส ป่าไม้ สวนไม้ รั้วไม้มีน้อยจนถึงน้อยมาก และอาณาบริเวณวัดไม่สะอาด เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความไม่ยินดี ไม่รู้สึกร่มรื่น ไม่รู้สึกเย็นสบาย ไม่เอกริมย์ยินดี จนรู้สึกไม่สงบในใจที่จะนั่งพักให้กายใจให้เย็นสบาย เมื่อชาวพุทธหรือคนทั่วไปเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยไม่สบายใจตามทีกล่าวนั้น จึงเดินหลีกเลี่ยงจากไปจนไม่หวนกลับเข้าไปอีก

จากสภาพปัญหาของวัดที่เป็นอยู่มีอยู่ข้างต้น ผู้เขียนพิจารณาเห็นว่า วัดและผู้นำวัดส่วนใหญ่ ลืมหลักการหรือเจตนารมณ์เดิมที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์เกี่ยวกับการสร้างวัดเอาไว้ ดังนั้นพวกเราชาวพุทธจะต้องหวนกลับไปสู่ “ความคิด ความเชื่อ จาริต ประเพณี และวัฒนธรรม” รวมทั้งความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Back to basic, Back to school โดยที่แต่ก่อนนี้ (โบราณนานมาแล้ว) มีคำอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่นิยมใช้เรียกมากกว่าคำว่า วัด ได้แก่ อาราม กับ อาวาส ซึ่งคำทั้งสองนี้จะสื่อความเป็นวัดได้เป็นอย่างดี เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน จึงเห็นควรศึกษาวิเคราะห์ร่วมกันเป็นลำดับไป

แต่เดิมมาหรือแม้แต่ในปัจจุบัน ภาพของวัดที่ชาวพุทธทั้งหลายปรารถนาจะพบเห็น คือ “วัดที่มีความร่มรื่น สะอาด สงบ ร่มเย็น” พอเดินผ่านเข้าไปในบริเวณวัดจะสัมผัสได้ถึงความรู้สึก ร่มรื่น สะอาด สงบ ร่มเย็น ภาวะหรือสิ่งที่พวกเราชาวพุทธโหยหากันตามที่กล่าวแล้วนั้น ก็จะตรงกับความหมายเดิมที่ท่านผู้รู้ได้สื่อผ่านภาษาบาลี 2 คำ คือ อาราม กับ อาวาส โดยที่คำว่า อาราม กล่าวได้ 2 นัย คือ

(1) กล่าวตามนัยแห่งไวยากรณ์บาลี อาราม (ปุ.) หมายถึงอารมณ์เป็นที่มายินดี, ประเทศเป็นที่มายินดี, สวนเป็นที่รื่นรมย์, อุทยาน, สวน, วัด (วิเคราะห์ อาคนตุวา รมนติ เอตถาติ อาราโม) (พันตรี ป. หลงสมบุญ, 2546 : 99)

(2) กล่าวตามนัยแห่งภาษาวิชาการ อาราม หมายถึงสิ่งที่เป็นที่มายินดี, สวนเป็นที่รื่นรมย์, ความยินดี, ความรื่นรมย์, ความเพลิดเพลิน; ในทางพระวินัยเกี่ยวกับของสงฆ์ หมายถึงของปลูกสร้างในอารามตลอดจนต้นไม้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2552 : 352)

คำว่า อาวาส กล่าวได้ 2 นัยเช่นกัน คือ

(1) กล่าวตามนัยแห่งไวยากรณ์บาลี อาวาส (ปุ.) หมายถึงที่เป็นที่อยู่, การอยู่ประจำ, ที่อยู่, เรือน, วัด(ที่อยู่ของนักบวช) (วิเคราะห์ว่า อาวาสนติ เอตถาติ อวาโส) (พันตรี ป. หลงสมบุญ, 2546 : 102)

(2) กล่าวตามนัยแห่งภาษาวิชาการ อาวาส หมายถึงที่อยู่, เรือน โดยปรกติหมายถึงที่อยู่ของพระสงฆ์ คือ วัด(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2552 : 352)

ข้อความทั้งหมดข้างต้นนั้น สื่อความให้เห็นหลักการสำหรับการสร้างวัดให้มีความร่มรื่นร่มเย็น ผ่านกายจนทะลุไปถึงจิตใจ เกิดความอภิมภยยินดี และรู้สึกเพลิดเพลินในขณะที่เดินอยู่ในวัด โดยพระพุทธรองค์ทรงบัญญัติคำว่า อาราม เอาไว้ให้เป็นหลักการในการสร้างวัดตั้งแต่เบื้องต้น แต่พระสาวกและพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในกาลต่อๆ มาจนถึงปัจจุบัน มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนและหรือพากันลืมหลักการเดิมที่พระพุทธรองค์ทรงกำหนดเอาไว้แล้ว หากต้องการให้วัดเป็นพื้นที่พักกายใจของชาวพุทธ พระสงฆ์ผู้เป็นเจ้าของหรือพระสงฆ์ชั้นปกครองจะต้องหวนกลับไปสู่หลักการเดิม คือ ปรับหรือสร้างวัดให้เป็นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม เกื้อกูล โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญและประทับประครองรักษาสมาธิ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2552 : 274) ที่มีอยู่แล้วนั้นเท่านั้น

2. พื้นที่วัดที่เป็นกรณีตัวอย่าง

ข้อความที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพปัญหา แนวคิดและหลักการ ทั้งที่เป็นส่วนของโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ซึ่งได้แก่หลักการ ส5 หรือ 5ส และแนวคิดเรื่องการยอมรับความจริงที่ปรากฏคือที่เป็นอยู่มีอยู่ตามธรรมดาของวัดในสังคมไทย และหลักการเกี่ยวกับการสร้างวัดตามความหมายเดิมคือวัดจะต้องมีสภาพที่น่ารื่นรมย์ น่ายินดี น่าอยู่น่าอาศัย สะอาด สงบ ร่มเย็น เพื่อให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพของวัดที่มีการแบ่งพื้นที่วัดได้อย่างเหมาะสม เกื้อกูลและเอื้ออำนวยประโยชน์แก่การอยู่อาศัย บำเพ็ญประโยชน์ และมองดูแล้วรู้สึกสบายตาสบายใจ ผู้เขียนจึงได้นำเสนอวัดหนองแขง พระอารามหลวง หรือพระเจดีย์ 9 ชั้น ถนนกลางเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ให้เป็นพื้นที่กรณีศึกษา ด้วยพิจารณาว่า วัดหนองแขงเป็นวัดตั้งอยู่ใจกลางเมืองขอนแก่นและติดบึงแก่นนคร มีพื้นที่สร้างสุขของชุมชน 5 อย่าง คือ 1) พระเจดีย์แก่นนครอนุสรณ์สาธุชน เรียกอย่างสั้นว่า พระเจดีย์ 9 ชั้น 2) โรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม-บาลีและแผนกสามัญ 3) โรงเรียนการกุศล 4) คลินิกหมอครอบครัว เครือข่ายโรงพยาบาลขอนแก่น และ 5) ศูนย์สร้างสุขผู้สูงอายุพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (คุณ ขนดีโก)

พื้นที่ของวัดหนองแขงพระอารามหลวงทั้ง 5 แห่งนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า ล้วนเป็นที่สร้างสุขด้วยกันหมด แต่ในบทความนี้พิจารณาเห็นพื้นที่ 3 แห่งว่าเป็นพื้นที่สร้างสุขใน 2 ส่วน คือ 1) ส่วนสร้างสุขด้านจิตใจหรือจิตวิญญาณของชาวพุทธ ได้แก่ พระเจดีย์ 9 ชั้น ซึ่งเป็นที่กราบไหว้ สักการะ บูชา ทำบุญสังฆทานได้ตลอดปี 2) ส่วนสร้างสุขด้านกาย ได้แก่ คลินิกหมอครอบครัวเครือข่ายโรงพยาบาลขอนแก่น และศูนย์สร้างสุขผู้สูงอายุพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (คุณ ขนดีโก) ที่ให้บริการสุขภาพด้านร่างกายแก่ประชาชนในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น พื้นที่ที่ตรงกับบทความเรื่องนี้ได้แก่ศูนย์สร้างสุขผู้สูงอายุ ซึ่งได้มีส่วนในการสร้างสุขแก่ประชาชนทั่วไปมาร่วม 20 ปี(คณะสงฆ์วัดหนองแขง พระอารามหลวง, 2563 : 12) และได้มีนิสิตนำศูนย์สร้างสุขผู้สูงอายุนี้ไปเป็นที่สำหรับการทำวิทยานิพนธ์ (งานวิจัยระดับปริญญาโท) ในชื่อเรื่อง “การบรรเทาอาการป่วยเรื้อรังผู้สูงอายุด้วยหลักสติปัญญา 4 ของศูนย์สร้างสุขผู้สูงอายุ

พระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (คุณ ขนดีโก) วัดหนองแขง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”(พระสนธิศักดิ์ อภัสสโร (รังกา), 2562) จนสำเร็จเป็นพุทธศาสตรมหาบัณฑิต และเข้ารับประสาทปริญญาใน 2 ปีที่ผ่านมา

ภาพที่ 1 พระเจดีย์แก่นนครอนุสรณ์สาธุชน(วัดหนองแขง พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ 2 ป้ายศูนย์สร้างสุขผู้สูงอายุ พระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (คุณ ขนดีโก) ภายในบริเวณวัด

ภาพที่ 3 ป้ายคลินิกหมอครอบครัว เครือข่ายโรงพยาบาลขอนแก่น ที่ตั้งอยู่ในวัดหนองแขวง

6. สรุป

วัดได้กลายเป็นสถานที่สานสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมายาวนาน ตลอดเวลาที่ผ่านมา จากอดีตถึงปัจจุบัน วัดได้ชื่อว่าเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลหรือทำบุญในทุกวันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ และวันสำคัญต่างๆ ในพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่สืบสานจารีต ประเพณี วัฒนธรรม และเป็นທີ່ศึกษาเล่าเรียนของเด็กเยาวชนชายไทยด้วยการบวชเป็นสามเณรและพระภิกษุ จนสามารถสืบทอดและเผยแผ่ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้วัดยังมีบทบาทหน้าที่อีกหลายประการ เช่น เป็นสถานพยาบาล เป็นสถานสงเคราะห์ เป็นที่พักอาศัยของคนเดินทาง เป็นที่ไกลเกลียดชังพิพาทต่างๆ เป็นต้น

วัดในปัจจุบันมีสภาพเปลี่ยนแปลงไปมาก สภาพที่มองเห็นได้เนื่องมาจากเหตุ 2 ประการ คือ

- 1) ความเจริญของเทคโนโลยี ทำให้คนรุ่นใหม่ที่เป็นชาวพุทธผู้สนใจศึกษาคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ง่ายมากขึ้น ด้วยการสืบค้นข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ สามารถศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างไร้ขอบเขต เป็นเหตุให้ชาวไทยพุทธรุ่นใหม่ไม่จำเป็นต้องเข้าวัดเพื่อฟังเทศน์ฟังธรรมอีกต่อไป อีกทั้งการเทศนาธรรมของพระสงฆ์ในวัดต่างๆ ยังเป็นไปแบบเดิมๆ ไม่เป็นที่ประทับใจพอใจ และ
- 2) คนรุ่นใหม่ได้ให้ความสนใจคำสอนในเชิงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากกว่าคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา อีกทั้งสภาพของวัดส่วนใหญ่ขาดการวางแผนในการก่อสร้าง ไม่นิยมปลูกต้นไม้สวนหย่อม วัดมีอาณาบริเวณที่ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ร่มรื่น ไม่น่าอภิมมัย ไม่ปลอดภัย ซึ่งสาเหตุให้ชาวพุทธรุ่นใหม่ไม่นิยมเข้าวัด

จากการที่วัดมีสภาพปัญหาตามที่กล่าวมาข้างต้น บทความนี้จึงได้นำเสนอหลัก ส5 (5ส) ตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข มีอยู่ 5 ประการ คือ 1)การลดสิ่งที่ไม่จำเป็น ให้มีความพอดี มีสมดุล 2)จัดการสิ่งต่างๆ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย 3)ดูแลเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ อยู่เสมอ 4)การสร้างกฎเกณฑ์ หรือระเบียบปฏิบัติร่วมกัน 5)ให้ทุกคนมีวินัยเคารพกฎกติกาอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งปรับวัดให้เป็นไปตามหลักการเดิมหรือคำศัพท์เดิม ได้แก่ คำว่า อาราม ที่เน้นสร้างวัดให้เป็นพื้นที่มีต้นไม้ ป่าไม้ สวนหย่อม รักษาอาณาบริเวณวัดให้สะอาด ซึ่งจะสร้างสุขแก่ผู้เข้าไปในวัด ซึ่งจะรู้สึกร่มรื่น อภิรมย์ยินดี มีความปลอดภัย โปร่งโล่งใจ สุขกายสบายใจในทุกขณะที่เดินเข้าไปในวัด และได้นำเสนอวัดหนองแวง พระอารามหลวง ถนนกลางเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ให้เป็นกรณีตัวอย่าง เพราะวัดหนองแวงมีพื้นที่สร้างสุขของชุมชนอยู่ 5 แห่ง ได้แก่ 1)พระเจดีย์แก่นนครอนุสรณ์สาธุชน (พระเจดีย์ 9 ชั้น) 2)โรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม-บาลีและแผนกสามัญ 3)โรงเรียนการกุศล 4)คลินิกหมอครอบครัว และ 5)ศูนย์สร้างสุขผู้สูงอายุ

7. บรรณานุกรม

- กীরติ ศรีวิเชียร.(2558). **อดีต ปัจจุบันและอนาคต แห่งบทบาททางสังคมของวัด**. สืบค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2558. จาก <http://supanneeke.blogspot.com>
- คณะสงฆ์วัดหนองแวง พระอารามหลวง. (2563). **งานกฐินพระราชทาน ปีพุทธศักราช 2563**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ขอนแก่นการพิมพ์.
- เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). **พจนานุกรมปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท ออฟเซท เอ็กเพส จำกัด.
- ฐิติพร สะสม. (2553). **ศึกษาระบบการบริหารและการจัดวัดในพระพุทธศาสนากรณีศึกษา : วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเวียง จังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิสุทธาจารย์ (สุศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2558). ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. 3(1). 132-143.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพะยอม กัลป์ยาโน. (2562). **ต้องปรับปรุงศาสนาครั้งใหญ่**. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2564. จาก <http://www.lokwanee.com/web2013/?p=380702>
- พระวีระศักดิ์ ชยธมโม. (2558). แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสปปายะ 7 : กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. 3(2). 98-114.

พระสนธิศักดิ์ อากสุสโร (รังกา). (2562). การบรรเทาอาการป่วยเรื้อรังผู้สูงอายุด้วยหลักสติปัญญา 4 ของศูนย์สร้างสุขผู้สูงอายุพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (คุณ ขนติโก) วัดหนองแขง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พันตรี ป. หลงสมบูรณ์. (2546). พจนานุกรมมคธ-ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองการพิมพ์.

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2562). คู่มือโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข สร้างสปปายะด้วยวิถี 5 ส. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สามารถ มั่งส้ง. (2563). วัดร้างตระรางแออัด : สะท้อนสังคมกำลังเสื่อมใน หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับรายวัน. สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2564. จาก <https://2mgronline.com.daily/detail/1509/1417/star=0>